

7 kartus, vidurinių — 3; moksleivių skaičius padidėjo dvigubai. Visuotinio septynmečio mokymo įgyvendinimas sudarė palankias sąlygas įmonių darbininkų sudėčiai papildyti jaunuoliais, turinčiais 5—7 klasių išsilavinimą.

1945—1953 m. laikotarpiu Vilniaus m. darbo jaunimo mokyklų tinklas išaugo 9 kartus, o jų moksleivių skaičius — 7. Nemažą reikšmę darbininkų išsilavinimo augimui turėjo mokymasis Respublikinėje neakivaizdinėje mokykloje, Darbininkų ir valstiečių parengiamuosiuose kursuose.

4. Svarbią reikšmę miesto įmonių darbininkų kultūrinio-techninio lygio kilimui turėjo profesinis-techninis darbininkų mokymas profesinėse-techninėse darbo rezervų sistemos mokyklose ir betarpiškai įmonėse.

5. Profesinės-techninės mokyklos ruošdavo ir organizacine tvarka nukreipdavo į miesto įmones kvalifikuotus darbininkus. Vilniaus m. profesinės-techninės mokyklos 1945—1953 m. laikotarpiu paruošė 8245 kvalifikuotus darbininkus, iš kurių apie 70% liko dirbti miesto įmonėse.

6. Socializmo statybos metais miesto pramonėje nuolat augo betarpiškai gamyboje apmokytų darbininkų skaičius. Nauji darbininkai miesto įmonėse buvo ruošiami individualiai, brigadinio ir kursinio paruošimo tvarka. Individualaus mokymo forma buvo labiausiai paplitusi. Tokiu būdu buvo paruošta apie 60—70% visų miesto įmonėse paruoštų darbininkų.

7. Pokario metais vykęs spartus miesto pramonės augimas, gamybos technikos tobulinimas vertė darbininkus nuolat kelti savo kvalifikaciją, įsisavinti priešakinius darbo metodus. Įmonių darbininkų kvalifikacija buvo keliami techninimumo, gamybinių-techninių kursų, antrosios (trečiosios) profesijos mokymo, priešakinių darbo metodų studijavimo mokyklų formomis.

8. Įmonių darbininkų kultūrinio-techninio lygio kilimui didelės įtakos turėjo techninė propaganda įmonėse, įmonių kolektyvų bendradarbiavimas su mokslo darbuotojais, socialistinis lenktyniavimas.

9. Vilniaus pramonės darbininkams, keliant savo kultūrinį-techninį lygį, įsisavinant priešakinių darbo patyrimą, didžiulę paramą suteikė Maskvos, Leningrado ir kitų šalies miestų įmonių kolektyvai, mokslo įstaigos. Šalies pramonės centruose miesto įmonių darbininkai įsisavino sudėtingas profesijas, nuolat kėlė savo kvalifikaciją.

10. Vykdydami partijos ir vyriausybės nurodymus dėl nuolatinio darbininkų klasės kultūrinio-techninio lygio kėlimo, miesto partiniai ir tarybiniai organai, įmonių partinės organizacijos ir administracijos nuveikė didžiulį darbą, sukurdami būtinas sąlygas sistemingam darbininkų bendrojo lavinimo ir profesinio-techninio mokymo augimui.

11. Darbininkų kultūrinio-techninio lygio kilimas Vilniaus pramonėje, vykęs socializmo statybos metais, buvo organinė sudėtinė dalis tų gilių poslinkių, kurie vyko darbininkų sudėtyje pokario metais. Tai ryškiai įrodė, jog tik socialistinė santvarka atvėrė darbininkams kelią į mokslą, į kvalifikuotą ir intelektualinį darbą.

Pokario metais buvo pasiekta daug laimėjimų Vilniaus pramonės darbininkų kultūrinio-techninio lygio kėlimo srityje. Tačiau šis uždavinys tuomet nebuvo galutinai išspręstas. Jis sprendžiamas ir dabar, nes tai yra viena iš svarbiausių komunizmo statybos prielaidų.

MUZIKŲ RUOŠIMAS LIETUVOS TSR VALSTYBINĖJE KONSERVATORIJOJE 1945—1953 m.

P. ZOSTAUTAITĖ

Remiantis Lietuvos TSR Valstybinės konservatorijos, Lietuvos TSR Švietimo ministerijos ir Lietuvos TSR Kultūros ministerijos archyvine medžiaga bei periodine spauda, šiame straipsnyje bandoma nušviesti ir apibendrinti Vilniaus Valstybinėje konservatorijoje, po Kauno ir Vilniaus konservatorių sujungimo 1949 m. pavadintoje Lietuvos TSR Valstybine konservatorija, vykusį organizacinį ir mokymo-auklėjimo procesą, ruošiant didžiai kvalifikuotus muzikus 1945—1953 m. laikotarpiu.

Periodinėje spaudoje, ypač Lietuvos TSR Rašytojų sąjungos savaitraštyje „Literatūra ir menas“, nagrinėjami atskirų kompozitorių kūriniai, keliamos respublikos muzikinės problemos, skelbiamos informacinio pobūdžio žinutės apie muzikinius koncertus, naujų operų pastatymus, jų atlikimo meninį lygį. Spaudoje liečiama ir konservatorijos mokslo personalo ir studentų muzikinė veikla.

Muzikologas J. Gaudrimas visą muzikinę respublikos veiklą 1940—1958 m. laikotarpiu apibendrino savo apybraižoje „Lietuvių tarybinė muzika“¹. Joje nušviečiama svarbiausių muzikos įstaigų, kaip Lietuvos TSR Valstybinės filharmonijos, Lietuvos TSR Valstybinio operos ir baletų teatro, Lietuvos Tarybinių kompozitorių sąjungos, veikla bei lietuvių kompozitorių kūryba. Skyrelyje „Muzikos mokymo įstaigos“ labai trumpai ir glaustai paliečiama ir Lietuvos TSR Valstybinės konservatorijos veikla.

Muzikos reikšmė Tarybų Sąjungos Komunistų partijos Programoje užimama visapusiškam ir harmoningam žmogaus vystymuisi yra milžiniška. Socializmo statybos laikotarpiu išaugusios muzikinės įstaigos, jų veikla, muzikos mokymas, muzikų ruošimas yra tas pagrindas, kuriuo remiantis, kuriama aukštesnė muzikinė komunistinės visuomenės kultūra.

Prieš pradėdant kalbėti apie muzikų ruošimą socializmo statybos laikotarpiu, reikia trumpai peržvelgti, kaip jie buvo ruošiami buržuazijos valdymo metais. Tarybų Lietuva paveldėjo silpną muzikų ruošimo bazę ir negausius kadrus.

Buržuazijos valdymo metais Lietuvoje buvo dvi vidurinės muzikos mokyklos: Kaune ir Klaipėdoje. Kompozitoriaus J. Naujalio 1919 m. įkurtai muzikos mokyklai Kaune 1933 m. buvo suteiktos aukštosios muzikos mokyklos teisės, pavadinant ją Kauno Valstybine konservatorija². 1923 m. kompozitoriaus S. Simkaus suorganizuota Klaipėdos muzikos mokykla kiekvienais metais išleisdavo po kelis muzikos meno darbuotojus: smuikininkus, orkestro muzikantus, pedagogus. 1939 m. pavasarį Klaipėdos kraštą užgrobus hitlerinei Vokietijai, didesnė dalis Klaipėdos muzikos mokyklos mokytojų ir mokinių persikėlė į Siaulius. Siauliuose nuo 1939 m.

¹ J. Gaudrimas, Lietuvių tarybinė muzika, Vilnius, 1960.

² VKA, b. K-31, l. 29.

pavasario pradėjo darbą muzikos mokykla, kurioje mokinių skaičius svyravo nuo 80 iki 120³. Be to, Kaune dar veikė Liaudies konservatorija, vadovaujama E. Stanek-Laumenskienės, ir fortepijono studija, vadovaujama Herbek-Hansienės⁴.

Kauno Valstybinė konservatorija buvo sutvarkyta Vakarų Europos konservatorių pavyzdžiu. Mokymo planuose ir programose vyravo Vakarų ir rusų klasikų muzika. Į beplintančią Vakaruose buržuazinę moderniąją formalistinę muzikos srovę pedagogai žiūrėjo neigiamai, ir ji Kauno konservatorijoje beveik nerado sau dirvos.

Kauno konservatorijoje buvo kompozicijos, fortepijono, vargonų, dainavimo, pučiamųjų ir styginių instrumentų skyriai. Į konservatorią buvo priimami asmenys su muzikiniais duomenimis, atsižvelgiant į stojančiųjų amžių. Į kompozicijos skyriaus I kursą buvo priimami asmenys iki 30 metų amžiaus, į fortepijono skyrių ir smuiko klasę — iki 12 metų, į violončelės klasę — 14 metų, į vargonų skyrių — iki 16 metų, į dainavimo skyrių moterys — nuo 17 iki 24 metų, vyrai — nuo 18 iki 25 metų, į pučiamųjų instrumentų skyrių — iki 22 metų, į kontrabaso klasę — iki 25 metų amžiaus⁵, nereikalaujant iš stojančiųjų vidurinio išsilavinimo.

Kauno konservatorijoje studentų skaičius svyravo nuo 220 iki 240⁶.

Konservatorią baigdavo palyginti labai mažas studentų skaičius. Vyresniųjų kursų studentai dėl muzikų trūkumo buvo kviečiami dirbti. Gavę pastovias tarnybas operos teatre, radiofone ir kitur, jie save laikydavo jau kvalifikuotais muzikais, ir dauguma jų mesdavo mokslą. Kiti, sunkios materialinės padėties verčiami, ėjo groti į kavines, mokytojauti ar vargonininkauti. Tik labai nedaug studentų gaudavo stipendijas. Sunkios padėties, ruošiant respublikoje muzikus, negalėjo nuslėpti buržuazinė spauda. „Muzikos baruose“ 1939 m. Nr. 2 rašoma: „Reikia susirūpinti muziką studijuojančiais, kurių yra tiesiog badaujančių. Jų stipendijoms lėšas reikia rinkti iš visuomenės, ne vien iš valdžios, reikia steigti muziką studijuojantiems stipendijų fondą“.

1934 m. Kauno konservatorią baigė 14 žmonių⁷, 1935 m. — 6 žmonės⁸, 1936 m. — 16 žmonių⁹. 1938 m. konservatorią baigė didesnis specialistų būrys — iš viso 23 studentai, jų tarpe: fortepijono klasę — 6, smuiko klasę — 8, alto specialybę — 1, violončelės — 1, fagoto klasę — 1, vargonų klasę — 1, dainavimo klasę — 4 ir kompoziciją — 1¹⁰. Didesnė baigusiujų dalis buvo išklaušę visą specialybės kursą be bendrųjų dalykų ir todėl gavo tik baigimo pažymėjimus, taigi, gavusių diplomus asmenų skaičius buvo dar mažesnis.

Muzikos mokyklos ir Kauno konservatorijos išleistų muzikų neužteko net buržuazinės Lietuvos kultūros centrui — Kaunui, nekalbant apie provinciją. Lietuvos Valstybinis teatras dėl muzikų stokos neturėjo pilno simfoninio orkestro. Jis rengdavo simfoninius koncertus drauge su radiofonu, sudarydamas 90 žmonių orkestrą. Dažnai abi šios įstaigos skolinavo viena kitai orkestro muzikantus, o kai kada ir instrumentus. Didesniems operos teatro pastatymams buvo skolinami atlikėjai ir pučiamieji instrumentai iš kariuomenės pulkų orkestrų ar iš radiofono. „Muzikos baruose“ nusiskundžiama, kad „po 20 metų mūsų nepriklausomybės

³ Lietuvos statistikos metraštis, 1939 m., 72, Kaunas, 1940.

⁴ Lietuva 1918—1938 m., 254, Kaunas, 1938.

⁵ VKA, K-31, l. 30.

⁶ Lietuva 1918—1938 m., 254.

⁷ VKA, b. K-31, l. 78—79.

⁸ Ten pat, l. 106—107.

⁹ Ten pat, l. 132.

¹⁰ Muzikos barai, 6—7, 171 (1938)

turime nuliūsti, negalėdami priskaityti net 50 baigtų muzikų instrumentalistų, kurie muzikos mokslus būtų išėję mūsų mokyklose ir dirbtų simfoniniuose orkestruose. Juk visą kitą, didesnę orkestrantų dalį iki šiol tebesudaro išsimokslinę kitur, dar tebestudijuoją ar visai studijas nutraukę mūsų konservatorijoje, įsigiję savo instrumento mokslo ir praktikos kariuomenės orkestruose arba lengvosios muzikos orkestrėliuose ir, pagaliau, svetimšaliai muzikai“¹¹. Be simfoninių orkestrų, kamerinių ansamblių bei chorų atlikėjų, trūko kompozitorių, muzikos teoretikų, dirigentų, chorvedžių, kapelmeisterių bei muzikos mokytojų.

Nepaisant negausaus studentų ir apskritai muzikos mėgėjų skaičiaus ir sunkių sąlygų, buržuazijos valdymo metais Kauno konservatorijos pedagogų kolektyvas, vadovaujamas realistinės krypties pedagogų, kaip J. Naujalio, J. Tallat-Kelpšos, vėliau J. Gruodžio, paruošė nors negausią, bet stiprią muzikų kartą, kuri pirmaisiais Tarybų valdžios metais sudarė Vilniaus, o vėliau Lietuvos TSR Valstybinės konservatorijos pedagogų branduolį.

Kituose Lietuvos miestuose muzikų dar labiau trūko. Buržuazinė vyriausybė visai nesirūpino muzikinės kultūros skleidimu liaudies masėse ir tos meno šakos materialiai nerėmė. Tuo pasinaudodama, reakcinė katalikų dvasininkija monopolizavo muzikos sritį, kaip vieną iš sėkmingiausių jaunimo auklėjimo bažnytinės ideologijos dvasia priemonių. Cicilijos draugija Kaune, Panevėžio vyskupija ir kt. rengė chorvedžiams bei vargonininkams kursus¹². Vargonininkai, o kartais ir kapelionai dėstė muziką bendrojo lavinimo mokyklose, dažniausiai apsiribodami chorų vedimu. Į organizuojamus bažnytinius ar dvasininkų įtakoje veikiančius jaunimo ar vaikų organizacijų chorus buvo įtraukiamas kaimo ir miesto jaunimas. Žmonėms pritraukti prie bažnyčios buvo organizuojami bažnytiniai muzikiniai koncertai. Tokiu būdu muziką ir muzikos mokymą katalikų dvasininkija panaudojo auklėti jaunimui religine dvasia.

1940 m. atkūrus Lietuvoje Tarybų valdžią, atsivėrė plačios galimybės vystyti lietuvių tautos kultūrą socialistinę savo turiniu, nacionalinę savo forma. Tarybinės santvarkos metais buvo didinamas muzikos įstaigų, saviveiklos kolektyvų, chorų, orkestrų skaičius; jiems vadovauti reikėjo daug muzikų. Jau pirmaisiais Tarybų valdžios metais buvo kuriamos naujos arba pertvarkomos buvusios muzikos mokyklos.

Komunistų partija ir tarybinė vyriausybė ypač didelį dėmesį skyrė Vilniaus kultūrinio gyvenimo pertvarkymui. Tarybų Lietuvos sostinė Vilnius turėjo tapti visos lietuvių tautos kultūros centru. Tam tikslui buvo perkeliama į Vilnių arba kuriamos naujos kultūrinės įstaigos. 1940 m. spalio mėn. buvo įkurtas Jaunojo žiūrovo teatras¹³, 1940 m. lapkričio 1 d. įkurta Lietuvos TSR Valstybinė filharmonija. Filharmonijos įsteigimas turėjo didelės reikšmės visam Tarybų Lietuvos muzikiniam gyvenimui. Per ją klausytojai gavo progos susipažinti su naujais tarybinių ir lietuvių kompozitorių kūriniais. Filharmonijos iškilmingo atidarymo metu 1940 m. gruodžio 25 d. jau veikė 3 meniniai kolektyvai: kompozitoriaus B. Dvariono diriguojamas simfoninis orkestras, kompozitoriaus J. Švedo vadovaujamas Valstybinis liaudies dainų ir šokių ansamblis ir mišrus choras. Taip pat buvo pertvarkomas Vilniaus radiofono orkestras. 1941 m. balandžio mėn. Vilniuje buvo įsteigti Respublikiniai liaudies kūrybos namai. Jų iniciatyva 1941 m. gegužės mėn. visoje Lietuvoje buvo surengtos apskričių vaikų meninės saviveiklos olimpiados.

¹¹ Muzikos barai, 4, 79 (1938).

¹² Muzikos barai, 2, 43, (1940).

¹³ KMA, b. 1, ap. 1, l. 119.

Vilniuje dar Lenkijos buržuazinės okupacinės valdžios metais veikė kelios muzikos mokyklos: pusiau privati M. Karlovičiaus vardo konservatorija be aukštosios muzikos mokyklos teisių, Žydų muzikos institutas, Vargonininkų mokykla ir privati Vujevudskos muzikos mokykla. Prie M. Karlovičiaus vardo konservatorijos prijungus Žydų muzikos institutą ir privačią Vujevudskos muzikos mokyklą, 1940 m. spalio 1 d. buvo atidaryta Vilniaus vidurinė muzikos mokykla¹⁴. Joje buvo fortepijono, vargonų, styginių instrumentų, pučiamųjų instrumentų ir dainavimo skyriai. Mokoma buvo pagal konservatorijos programą. 1940 m. lapkričio 15 d. mokinių čia buvo 715, iš jų fortepijono skyriuje — 344, vargonų — 31, styginių instrumentų — 125, pučiamųjų instrumentų — 52, dainavimo — 163 mokiniai. Pagal tautybę skirstėsi taip: 315 lenkų, 269 žydai, 105 lietuviai, 15 rusų, 10 baltarusių¹⁵.

Ziauriomis okupacijos sąlygomis apmirė visas respublikos muzikinis gyvenimas. Tuo metu bet koks ryškesnis demokratinės kultūros bei meno pasireiškimas buvo persekiojamas ir slopinamas. Vokiškieji fašistai 1943 m. kovo 17 d. kartu su kitomis Lietuvos aukštosiomis mokyklomis uždarė Kauno konservatoriją ir Valstybinę filharmoniją. Karo metu buvo sunaikinta ne vien konservatorijos, bet ir muzikos mokyklų materialinė bazė, išgrobstyti muzikos instrumentai.

Okupacijos metu iš Vilniaus muzikos mokyklos buvo pašalinti žydų kilmės asmenys, pedagogai ir mokiniai. Vėliau pradėta persekioti lenkų tautybės pedagogus ir mokinius. 1943/44 m.m. Vilniaus muzikos mokyklą lankė tik 305 mokiniai. Vokiečių okupacija Vilniaus muzikos mokyklai padarė daug žalos. Pastatai buvo apgriauti karo veiksmų, muzikos instrumentai ir baldai išgrobstyti. Nuostolių suma siekė 500 000 rb. Atskirų asmenų iniciatyvos dėka buvo išsaugota ir surasta 48 rojaliai, 10 smuikų, 4 violončelės, 3 kontrabasai, 1 fisharmonija ir kt.¹⁶

Sutriuškinius fašistinę Vokietiją, tarybinės vyriausybės ir Komunistų partijos rūpinimosi dėka buvo atstatomas ir toliau plečiamas kultūrinis respublikos gyvenimas.

Jau nuo 1944 m. pabaigos, išvadavus didesnę Lietuvos teritorijos dalį, buvo atkuriamos Vilniaus meno įstaigos: Lietuvos TSR Valstybinis operos ir baleto teatras, Vilniaus Valstybinis dramos teatras „Vaidila“, Vilniaus Lenkų teatras, Vilniaus Lenkų muzikinės komedijos teatras, Vilniaus Lėlių teatras, Lietuvos TSR Valstybinė filharmonija, Lietuvos TSR Liaudies kūrybos namai, Lietuvos Tarybinių kompozitorių sąjunga, Vilniaus Dramos studija, Baleto mokykla, Vilniaus Muzikos mokykla¹⁷.

Ne vien Vilniuje, bet ir visoje respublikoje buvo plečiamas teatrų, kultūros namų, meno ansamblių, liaudies pučiamųjų instrumentų orkestrų, chorų bei masinės darbo žmonių saviveiklos kolektyvų skaičius. Tokia audringa kultūrinė revoliucija reikalavo įvairių meno šakų, o ypač muzikos, specialistų.

Partija ir tarybinė vyriausybė ryžtingai sprendė muzikų ruošimo problemą. Respublikoje 1953 m. jau veikė šios muzikos mokyklos: Lietuvos TSR Valstybinė konservatorija, dvi dešimtmetės muzikos mokyklos, 5 muzikos mokyklos ir 5 septynmetės muzikos mokyklos¹⁸.

¹⁴ KMA, b. 1, ap. 1, l. 118.

¹⁵ SMA, Specialiųjų ir aukštųjų mokyklų žinios 1940 m., puslapiai nenumeruoti.

¹⁶ VKA, b. 31, l. 1.

¹⁷ KMA, b. 1, ap. 1, l. 295. Lietuvos TSR Valstybinis operos ir baleto teatras dėl patalpų stokos buvo perkeltas į Vilnių tik 1948 m. rudenį; Vilniaus Valstybinis dramos teatras „Vaidila“ 1945 m. vasario 20 d. buvo prijungtas prie Vilniaus Valstybinio dramos teatro, Vilniaus Lenkų teatras ir Lenkų muzikinės komedijos teatras ryšium su 1945 m. pavasarį prasidėjusia lenkų tautybės asmenų repatriacija į Lenkiją buvo likviduoti.

¹⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika, 88, Vilnius, 1955.

Dešimtmetės muzikos mokyklos rengė abiturientus konservatorijai, kuri ruošė įvairių sričių muzikus svarbiausioms muzikinėms įstaigoms: Lietuvos TSR Valstybiniam operos ir baleto teatrui, Lietuvos TSR Valstybinei filharmonijai, orkestrų dirigentus, jų atlikėjus, chorų vadovus, pedagogus pačiai konservatorijai ir muzikos mokykloms. Muzikos mokyklos daugiausia ruošė specialaus vidurinio išsilavinimo muzikus provincijai: muzikos mokytojus bendrojo lavinimo mokykloms, vaikų muzikos mokykloms, meno saviveiklos vadovus, chorvedžius, atlikėjus ir kt. Gabesnieji mokiniai buvo siunčiami į konservatoriją.

Vilniaus Valstybinė konservatorija buvo įkurta 1945 m. sausio 1 d. kaip II kategorijos aukštoji muzikos mokykla¹⁹. Jos meninę ir medžiaginę bazę sudarė 1940 m. Tarybų valdžios įsteigtoji Vilniaus muzikos mokykla. Konservatorijos direktoriumi buvo paskirtas buvęs Vilniaus Muzikos mokyklos direktorius kompozitorius J. Bendorius (1889—1954). Sujungus Vilniaus ir Kauno konservatorijas, nuo 1949 m. Lietuvos TSR Valstybinės konservatorijos direktoriumi buvo paskirtas Kauno J. Gruodžio vardo vidurinės muzikos mokyklos direktorius J. Karnavičius (dabar Vilniaus Valstybinio meno instituto rektorius).

Pokario metais materialinę konservatorijos bazę sukurti buvo sunku. Konservatorija įsikūrė vienose patalpose su Vilniaus Muzikos mokykla, kurioje jai buvo išskirta 18 kambarių klasėms. Nesant koncertų salės, studentai koncertus organizavo Lietuvos TSR Filharmonijos salėje. Studentai neturėjo nei bendrabučio, nei valgyklos.

Tarybinei vyriausybei ir Komunistų partijai rūpinantis, buvo toliau plečiama ir stiprinama Vilniaus Valstybinės konservatorijos materialinė bazė. 1947 m. konservatorijai buvo paskirti nauji rūmai Gedimino gatvėje Nr. 38 (dabar Lenino prospektas) ir išskirtos lėšos jų remontui. 1947/48 m.m., tebevykstant kapitaliniam remontui, konservatorija persikėlė į naujas, erdvas patalpas. 1949 m. konservatorijos studentams buvo išskirtas bendrabutis Tiesos gatvėje Nr. 11/13²⁰, kuriame buvo apgyvendinta 90 studentų. Studentams buvo skiriamos stipendijos. Studentams pirmūnams buvo suteikiamos 400 rb dydžio vardinės stipendijos, 1950 m. J. Tallat-Kelpšos vardo stipendija buvo suteikta teorijos-kompozicijos fakulteto III k. studentui J. Gaižauskui, 1952 m. J. Gruodžio vardo stipendija buvo paskirta to paties fakulteto II k. studentui J. Bašinskui.

Muzikos instrumentų trūkumą buvo sunku greitai laiku likviduoti. Įsteigiant Vilniaus konservatoriją, dalis muzikos instrumentų, kaip rojalių, pianinų, smuikų ir kt., buvo pasiskolinta iš Vilniaus Muzikos mokyklos, o kai kurie pirkti iš privačių asmenų. Pučiamųjų bei styginių instrumentų: valtornų, trambonų, klarnetų, fagotų, vargonų, smuikų ir kt.— trūkumas buvo palaipsniui likviduotas iki 1953 metų. 1951/52 m.m. buvo įsigyta garso užrašymo aparatura ir pradėta fiksuoti stojančiųjų į vokalinį fakultetą studentų įdainavimai, siekiant kontroliuoti jų pažangą. Tai buvo fonotekos kabineto kūrimo pradžia.

1946/47 m.m. konservatorijoje veikė 5 fakultetai: orkestrinis, vokalinis, fortepijono-vargonų, choro-dirigavimo ir teorijos-kompozicijos. Įkurta aukštajai muzikos mokyklai buvo ieškoma tobulėsių mokymo organizavimo formų, panaudojamas kitų šalies aukštųjų muzikos mokyklų sukauptas patyrimas.

1950/51 m.m. minėtieji fakultetai pagal TSRS Aukštojo mokslo ministerijos 1950 m. rugpiūčio 22 d. nutarimą dėl naujos tvarkos, patvirtinant fakultetų dekanus aukštosiose mokyklose, buvo perorganizuoti

¹⁹ VKA, b. 29, l. 1.

²⁰ VKA, b. 29, l. 37.

į 2 fakultetus: atlikėjų fakultetą su fortepijono, pučiamųjų muzikos instrumentų, styginių instrumentų, liaudies muzikos instrumentų, solinio dainavimo bei chorinio dirigavimo katedromis ir teorijos-kompozicijos fakultetą su kompozicijos, muzikos teorijos, muzikos istorijos ir folkloro katedromis.

Kadrams respublikos dramos teatrams ruošti 1952 m. konservatorijoje buvo įsteigtas trečiasis — teatrinis — fakultetas su aktorius meistriskumo katedra²¹.

Tarybiniais metais Lietuvos TSR Valstybinėje konservatorijoje įsteigta visa eilė naujų katedrų, į kurias buržuazijos valdymo metais visai nebuvo kreipiamas dėmesys, tai — lietuvių liaudies muzikos instrumentų, chorinio dirigavimo, muzikos istorijos ir folkloro, muzikos teorijos katedros, arfos klasė ir teatrinis fakultetas.

Be specialiųjų ir teorinių muzikos katedrų, konservatorijoje dar veikė bendrafakultetinės katedros: marksizmo-leninizmo, kalbų ir fizinio parengimo. Pirmaisiais pokario metais dar veikė ir karinio parengimo katedra, bet TSRS Aukštojo mokslo ministerijos 1947 m. lapkričio 4 d. nutarimu karinio parengimo katedra visose meno mokyklose buvo panaikinta²².

Prieš pradėdant pirmuosius 1945 mokslo metus, konservatorijos vadovybei iškilo vienas svarbiausių klausimų, tai — profesorių-dėstytojų personalo sukomplektavimas. Pasirinkimas buvo mažas. Nuo 1945 m. balandžio mėn. prasidėjo lenkų tautybės piliečių repatriacija į Lenkiją. Iš konservatorijos išvyko apie 20 dėstytojų, iš jų 3 profesoriai ir 6 docentai²³. Siekiant užpildyti susidariusią spragą, į konservatoriją dirbti buvo pakviesti Vilniaus Muzikos mokyklos ir kai kurių kitų muzikos mokyklų pedagogai ar šiaip pasižymėję muzikai. 1945/46 m.m. buvo sukomplektuotas mokslo personalas iš 52 žmonių; jų tarpe buvo 8 profesoriai, 22 docentai, 8 vyresnieji dėstytojai, 9 dėstytojai ir 5 asistentai²⁴. Jie buvo studijavę aukštosiose muzikos mokyklose užsienyje, carinėje Rusijoje ar Kauno konservatorijoje.

Pedagogų trūkumui pašalinti, o svarbiausia siekiant sustiprinti politinį idėjinį konservatorijos dėstytojų lygį, respublikos Meno reikalų valdybai prašant, Meno reikalų valdyba prie TSRS Komisarų Tarybos atsiuntė keletą patyrusių specialistų iš broliškų sąjunginių respublikų. 1945 m. pradžioje į Vilniaus Valstybinę konservatoriją atvyko fortepijono klasės specialistas prof. J. Ginzburgas (1900—1963), iki 1945 m. dirbęs docentu Maskvos konservatorijoje, smuiko klasės specialistas, muzikos mokslų kandidatas prof. J. Targonskis, 10 metų dirbęs docentu Maskvos konservatorijoje, muzikos teorijos specialistas doc. K. Černecovas, dirbęs Baku konservatorijoje, ir kt.

Tiek pirmaisiais metais, tiek ir vėliau visuose fakultetuose trūko muzikų pedagogų, ypač muzikos instrumentų grojimo metodistų, nors pedagogų personalas buvo papildomas kasmet naujais specialistais: 1947/48 m.m. buvo pakviesti dirbti: kompozitorius, TSRS Valstybinės premijos laureatas prof. J. Tallat-Kelpša (1889—1949), TSRS liaudies artistas, TSRS Valstybinės premijos laureatas režisierius B. Dauguvietis (1885—1949).

Siekiant pakelti dėstomojo darbo lygį, sutelkti geriausias pedagogines jėgas, sustiprinti materialinę-muzikinę bazę ir parengti respublikai reikalingą kadrų skaičių, 1949 m. rugsėjo mėn. 1 d. buvo sujungtos

²¹ VKA, b. 36, l. 110.

²² VKA, b. 23, l. 4.

²³ VKA, b. 36, l. 1^a.

²⁴ VKA, b. 29, l. 9.

Kauno ir Vilniaus konservatorijos į Lietuvos TSR Valstybinę konservatoriją Vilniuje²⁵.

Sujungiant Kauno ir Vilniaus konservatorijas į Lietuvos TSR Valstybinę konservatoriją, Meno reikalų valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos viršininko 1949 m. birželio 25 d. įsakymu²⁶ dėl konservatorijos profesorių-dėstytojų konkurso pravedimo buvo suorganizuotas abiejų konservatorijų pedagogų, taip pat ir kitų asmenų, turinčių duomenų dirbti pedagoginį darbą konservatorijoje, konkursas. Tais metais į konservatoriją atėjo dirbti TSRS ir Lietuvos TSR liaudies artistas prof. K. Petrauskas, kompozitorius prof. B. Dvarionas, Lietuvos TSR liaudies artistas doc. A. Sodeika, Lietuvos TSR liaudies artistė doc. A. Staškevičiūtė, doc. P. Oleka, doc. St. Vainiūnas ir kt. Tokiu būdu konservatorijoje buvo sutelktos stipriausios respublikos muzikinės jėgos, kurios perdavė savo patyrimą ir žinias naujajai muzikų kartai.

Konservatorijos vadovybė, spręsdama kadrų trūkumo likvidavimo klausimą, paliko gabiausius absolventus dirbti pedagoginį darbą konservatorijoje. Nuo 1947 metų iki 1952 metų buvo palikta dirbti 16 konservatorijos auklėtinių, jų tarpe: P. Stepulis, Z. Paulauskas, K. Kalinauskaitė, J. Fledžinskas, E. Paulauskas²⁷ ir kt. Į Maskvos ir Leningrado aspirantūrą kvalifikacijos kelti buvo pasiūsti dėstytojas J. Juzeliūnas ir absolventas E. Balsys, kurie, baigę aspirantūrą, grįžo dirbti į konservatoriją.

1951/52 m.m. mokslo personalas išaugo iki 83 asmenų, iš jų buvo 9 profesoriai, 14 docentų, 37 vyresnieji dėstytojai ir 23 dėstytojai. 1952 m. mokslo darbuotojų tarpe buvo 3 mokslo kandidatai ir 5 Valstybinės premijos laureatai²⁸.

Partija ir vyriausybė sudarė sąlygas konservatorijos dėstytojams pabuvoti Maskvoje, Leningrade ir sąjunginių respublikų sostinėse, apsilankyti prityrusių pedagogų muzikos paskaitose, praktiniuose užsiėmimuose bei koncertuose ir tokiu būdu praturtinti savo idėjinį ir profesinį akiratį, nužymėti naujesius nacionalinei lietuvių muzikinei kultūrai, išvengiant siauro etnografinio uždaramo.

Susipažinti su mokymo-auklėjimo darbu ir pakelti savo kvalifikacijos antraisiais konservatorijos veikimo metais (1946—1947) didelė Vilniaus konservatorijos pedagogų grupė, kaip doc. P. Kaveckienė, doc. K. Kaveckas, doc. P. Bekeris, dėst. V. Arnastauskas ir kt., lankėsi Maskvos ir Leningrado konservatorijose²⁹. 1951 metais prof. J. Bendorius buvo išvykęs pasikonsultuoti su žymiais Maskvos konservatorijos profesoriais, kaip nuosekliai taikyti marksistinę-lenininę metodologiją, dėstant muzikos kūrinių analizės dalykus³⁰.

Maskvos ir Leningrado konservatorijų profesorių pagalba, darbo patyrimo pasidalijimas, susipažinimas su kitų sąjunginių respublikų muzikine kultūra turėjo svarbią reikšmę ne tik atskirų dėstytojų darbui, jų kvalifikacijos kėlimui, konservatorijos mokymo-auklėjimo darbo krypties nustatymui, bet ir kvalifikuotų muzikų profesiniam ir ideologiniam paruošimui.

Kaip jau buvo minėta, Vilniaus Valstybinė konservatorija buvo suorganizuota Vilniaus Muzikos mokyklos pagrindu, ir tos mokyklos vyresniųjų kursų mokiniai automatiškai buvo pervesti į konservatorijos kursus. 1945 m. balandžio 8 d. prasidėjus pirmiesiems mokslo metams, konser-

²⁵ VKA, b. 29, l. 37.

²⁶ VKA, b. 29, l. 33.

²⁷ VKA, b. 20, l. 477.

²⁸ VKA, b. 20, l. 443; b. 29, l. 62.

²⁹ VKA, b. 21, l. 445.

³⁰ VKA, b. 31, l. 359.

vatorijoje buvo 294 studentai³¹. 1945 m. pavasarį, sutriuškinus fašistine Vokietiją, iš Vilniaus miesto ir srities prasidėjusi lenkų tautybės asmenų repatriacija į Lenkiją palietė ir konservatorijos studentus: iš jos išvyko apie 160 studentų³². Tai sudarė 54,2% visų studentų skaičiaus. Iš likusių 150 studentų 71,3% sudarė moterys. Tai būdingas pirmųjų pokario metų reiškinys, kadangi armijoje esantieji jaunuoliai dar nebuvo demobilizuoti. Jau 1952/53 m.m. konservatorijoje iš 231 studento moterys sudarė 42%.

Pirmaisiais pokario metais į konservatoriją jaunuolių stėjo mažai, ir jų muzikinis pasiruošimas buvo labai žemas. Stojamųjų egzaminų komisija tikrino tik jų klausą, ritmo pajautimą ir pačias elementariausias muzikos žinias. Dauguma iš stojančiųjų buvo baigę tik bendrojo lavinimo vidurines mokyklas. Nuo 1949/50 m.m. muzikos mokyklos pradėjo išleisti geresnes ir geriau paruoštas mokinių laidas, ir konservatorija galėjo daryti didesnę stojančiųjų studentų atranką. 1952/53 m.m. į konservatoriją buvo paduoti 165 pareiškimai, leista laikyti egzaminus 150 asmenų, o priimta 65 studentai³³. Buvo priimtas beveik kas trečias stojantysis, todėl konservatorijos vadovybė galėjo pasirinkti kokybiškai pajėgesnius studentus ir paruošti iš jų geresnius muzikus.

Į konservatoriją buvo priimami jaunuoliai, kilę iš darbininkų, valstiečių ir darbo inteligentijos šeimų. Didesnę konservatorijos studentų dalį sudarė inteligentų vaikai. Antai 1952/53 m.m. iš bendro 231 studento skaičiaus 56,7% buvo inteligentų vaikai. Šią aplinkybę galima paaiškinti tuo, kad pastarieji turėjo didesnes galimybes dar vaikystėje susipažinti su muzika, pramokti groti vienu ar kitu muzikos instrumentu, gyvendami miestuose, galėjo klausytis koncertų.

Sujungus Kauno ir Vilniaus konservatorijas, 1949 metų vasarą buvo suorganizuotas abiejų konservatorių visų specialybių studentų konkursas. Buvo atrinkta iš viso 218 studentų: vokaliniam fakultetui — 55, fortepijono-vargonų — 35, orkestriniam — 62, chorinio dirigavimo — 49 ir teorijos-kompozicijos fakultetui — 17 studentų³⁴. Konkurso komisijos sprendimu 28 vyresniųjų kursų studentai buvo perkelti į I kursą, kaip nugebantieji eiti vyresniųjų kursų programos³⁵. Po konservatorių sujungimo studentų kontingentas tapo pastovesnis ir kokybiškai pajėgesnis. 1952 m. įkurtas teatrinis fakultetas davė galimybę konservatorijos studentų kontingentui dar labiau augti.

Nuo 1945/46 m.m. konservatorija perėjo prie TSRS Aukštojo mokslo ministerijos patvirtintų mokslo planų. Tarybinuose mokslo planuose ir programose, be rusų ir Vakarų klasikų, vyravo tarybinių kompozitorių muzikos kūriniai, atspindėję visa, kas aktualu, nauja — kovą už komunizmą, taiką, tautų draugystę.

Konservatorijos mokomojo-auklėjamojo darbo turinio gerinimui svarbios reikšmės turėjo VKP (b) CK nutarimai ideologinio darbo klausimais, būtent, „Dėl dramų teatrų repertuaro ir priemonių jiems pagerinti“ (1946), „Dėl V. Muradelio operos „Didžioji draugystė“ (1948). Nutarimuose buvo nubrėžti meno vystymosi uždaviniai, remiantis socialistinio realizmo principais, buvo pabrėžta ta reikšmė, kurią turi meno ryšiai su tarybinės liaudies gyvenimu, su geriausiomis demokratinės muzikinės klasikos ir liaudies kūrybos tradicijomis. Buvo pasmerktos formalistinės tendencijos muzikoje. Tarybinės muzikos vystymasis vėlesniais metais patvirtino šių partijos nurodymų teisingumą.

³¹ VKA, b. 40, l. 1.

³² VKA, b. 29, l. 2a.

³³ VKA, b. 36, l. 100.

³⁴ VKA, b. 36, l. 41.

³⁵ VKA, b. 29, l. 102.

Nutarimai buvo apsvarstyti konservatorijos meno taryboje ir katedrų posėdžiuose ir jais buvo vadovautasi mokomajame-auklėjamajame darbe.

Tačiau asmenybės kulto laikais atskirų kompozitorių kūryba 1948 m. nutarime kai kuriais atvejais buvo vertinama neteisingai, o jie nepagrįstai pavadinti antiliaudinės, formalistinės krypties atstovais. TSKP CK 1958.V.28 d. nutarime „Dėl klaidų, vertinant operas „Didžioji draugystė“, „Bogdanas Chmelnickis“ ir „Iš visos širdies“, ištaisyti“ klaidos buvo ištaisytos ir numatytos tolesnio tarybinio muzikos meno idėjinio lygio augimui perspektyvos³⁶. Mokymo procese studentai, įgydami ne tik profesinių žinių, bet ir tarybinio gyvenimo kūrėjo savybių, buvo vis geriau paruošiami praktinei komunistinio stovybos veiklai.

Konservatorijoje mokymo procesas vykdomas keliomis formomis: individualių užsiėmimų klasėse, vadovaujant pedagogams, grupinių užsiėmimų (orkestras, choras, ansambliai ir kt.), uždaru ir atviru koncertų, operos spektaklių, pedagoginės-gamybinės praktikos formomis. Kiekviena specialybinė katedra ar klasė dirbo pagal specialią dėstymo metodiką, turėjo skirtingus užsiėmimus.

Pirmaisiais mokslo metais ryšium su buvusių muzikos mokyklos mokinių pervedimu į konservatoriją ir su naujai stojančiųjų silpnu muzikiniu pasiruošimu susidarė daug sunkumų pereiti prie normalių aukštosios muzikos mokyklos planų. I kurse reikėjo išėiti polifoniją, o daugelis studentų nemokėjo harmonijos, tokiu būdu negalėjo analizuoti muzikinio kūrinio. I kurse teko dirbti paruošiamąjį darbą, o vyresniuose kursuose išėiti visą konservatorijos programą. Toks nenormalus mokymo procesas vyko iki 1949/50 m.m., kol muzikos mokyklos pradėjo išleisti gerai paruoštus mokinius, sugebančius dirbti pagal konservatorijos mokymo planus ir programas.

Plečiant respublikoje saviveiklos kolektyvų skaičių, iškilo chorų dirigentų paruošimo klausimas. Kaip jau buvo minėta, buržuazijos valdymo metais Lietuvoje chorvedžių buvo ruošama nedaug ir tik privačiai. 1946 m. vasario mėn. konservatorijoje įkurtas choro-dirigavimo fakultetas pradėjo darbą su 9 studentais. Chorvedybos praktikai buvo suorganizuotas nedidelis vokalinis ansamblis. Choras buvo nuolat didinamas. Nuo 1952 metų konservatorijos vadovybė pradėjo daryti stojančiųjų studentų atranką, nepriimdama į chorinio dirigavimo specialybę studentų, neturinčių vokaliųjų duomenų. Vadinasi, buvo susirūpinta ne tik tos specialybės studentų skaičiaus didinimu, bet ir kokybiniu kvalifikuotų choro dirigentų paruošimu. 1946—1953 metų laikotarpiu buvo išleisti 27 choro dirigantai.

Orkestriniame fakultete buvo suorganizuotas simfoninis orkestras, kuris kasmet buvo didinamas ir papildomas naujomis jėgomis. Tame fakultete pagerėjo darbas, kai 1948 m. iš Kauno konservatorijos, perkėlus Lietuvos TSR Valstybinį operos ir baleto teatrą, buvo perkeltas ir orkestrinis fakultetas. 1949/50 m.m. simfoninis orkestras buvo sudarytas iš 56 žmonių.

Vokaliniam fakultetui būsimieji dainininkai profesionalai buvo mokomi balso sudarymo įgūdžių, vokalinės technikos įvaldymo ir meninio atlikimo.

Operos paruošimo katedra rengė ištraukas iš operų. 1945/46 m.m. operos klasė paruošė atskiras dalis iš Ch. Guno operos „Faustas“, A. Dargomyžskio operos „Undinė“, P. Čaikovskio „Pikų dama“, „Eugenijus Oneginas“, Z. Bizė „Karmen“. „Fausto“ ir kitų operų ištraukos su kitų katedrų pagalba, t. y. su choru ir orkestru, buvo pastatytos filharmonijos salėje 1947 m. 1951/52 m.m. buvo suorganizuoti du Ch. Guno operos

³⁶ Literatūra ir menas kovoje dėl komunizmo, 43, Vilnius, 1962.

„Faustas“ studentų spektakliai. Studentai vaidmenis spektakliuose gerai atliko, ir tai spaudoje buvo tinkamai įvertinta.

Studentų darbo vaisiai buvo parodomi ir įvertinami uždaruose ir atviruose koncertuose. Atlikėjų fakulteto katedros kasmet ruošė po keliolika uždaru ir atviru koncertų, kuriuose studentai demonstruodavo savo individualias programas. Į individualius studentų mokslo planus buvo įtraukiama nuo 17 iki 26 klasikų ir tarybinių kompozitorių kūrinių. 1947 metų gruodžio mėn. įvyko rusų kompozitorių kūrinių atlikimo koncertas-konkursas, kuriame dalyvavo orkestrinio, vokalinio ir fortepijono-vargonų fakulteto studentai. Buvo atlikti P. Čaikovskio, S. Rachmaninovo, A. Skriabino, A. Liadovo, M. Musorgskio kūriniai, M. Glinkos ir A. Dargomyžskio romansai, arijos ir dainos. Geriausius atlikėjus žiuri komisija premijavo: 6 studentams paskirta I premija, 9 — II premija ir 29 studentams įteikti „Atžymėjimo raštai“³⁷. Kiekvienais metais vis daugiau studentų buvo įtraukiama į atvirus koncertus. Studento įtraukimas į viešojo koncerto dalyvių skaičių buvo didelis jo darbo įvertinimas.

1952/53 m.m. I semestre buvo suorganizuotas konkursas geriausios pjesės atlikimui ir skaitymui iš lapo. Jame dalyvavo daugiau kaip 60 fortepijono, vokalinės, styginių ir pučiamųjų instrumentų katedrų studentų. Buvo atlikta daugiau kaip 140 tarybinių kompozitorių, jų tarpe 16 lietuvių kompozitorių, kūrinių. 6 studentai buvo apdovanoti I premija, 7 — II premija ir 6 — III premija³⁸.

Uždari ir atviri studentų koncertai buvo aptariami kartu su pedagogais, kurie apibendrindavo studentų pasisakymus, duodavo vertingų patarimų, mokydavo juos teisingai suprasti ir kritiškai įvertinti kūrinių atlikimą. Tokie patarimai ugdė studentų muzikinį skonį, savikritikos jausmą, padėjo kelti profesinį meistriškumą.

Teorijos-kompozicijos fakultete, sustiprinus teorinių dalykų dėstymą, daug studentų ėmė patys kurti. 1950/51 m.m. kompozicijos katedros II k. stud. V. Baumilas parašė solo dainą „Lopšinė“, II k. stud. J. Strelcovas solo dainą „Vilnius“, IV k. stud. J. Gaižauskas dainą „Taika laimės“, II k. stud. A. Paltanavičius solo dainą „Taikos vardu“. Sekančiais metais vyresniųjų kursų studentai, be smulkių kūrinių, jau rašė ir stambesnius kūrinius. Stud. V. Baumilas parašė sonetą G-dur altui ir fortepijonui, stud. A. Paltanavičius — sonetą a-moll smuikui ir fortepijonui, stud. A. Daunoras — programinę uvertiūrą, stud. J. Gaižauskas — kolūkietišką uvertiūrą ir simfoninę poemą „1919 metai“, stud. V. Laurušas — pjesę triūbai ir smuikui³⁹.

To meto studentų kūriniuose pastebimas jų kūrybinis brendimas, jie siekia geriau apvaldyti išraiškos priemones muzikinei minčiai atskleisti. Jų kūriniuose atsispindi taikos, tėvynės meilės, tautų draugystės, socializmo statybos tematika. Geresni kompozicijos katedros studentų kūriniai buvo atrenkami ir įtraukiami į koncertinę programą.

Teorijos katedros IV kurso studentams muzikologams 1952/53 m.m. buvo suorganizuotas kritikos seminaras, kuriame studentai parodė savo kūrybinį subrendimą, parašydami po vieną operos spektaklio ir po vieną koncerto recenziją. Recenzijos buvo apsvaistytos katedroje.

Studentų žinių pagilinimui ir įgūdžių suformavimui bei kūrybinės veiklos išvystymui prie katedrų nuo 1946/47 m.m. veikė šeši studentų dalykiniai būreliai: išpildytojų būrelis, vadovaujamas doc. P. Kaveckienės, kūrybos būrelis, vadovaujamas prof. K. Galkausko ir prof. Bendo-

riaus, styginių instrumentų katedros būrelis, vadovaujamas dėst. J. Fle-džinsko, ir kt. Nuo 1951 metų būreliams pradėjus savarankiškiau veikti, kilo reikalas sukurti studentų mokslinę draugiją. Ji buvo įsteigta 1952/53 m.m.⁴⁰ Draugija turėjo 30 narių, jai vadovavo prof. J. Ginzburgas. Tais pačiais metais studentų mokslinė draugija suorganizavo geriausių etiudų bei virtuozinių pjesių atlikimo konkursą, taip pat skaitymo iš lapo konkursą fortepijono, styginių ir pučiamųjų instrumentų katedrose.

Konservatorijos studentų mokslinė draugija dalyvavo 1952/53 m.m. vykusioje Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų studentų mokslinių darbų peržiūroje. Stud. Bimbaitės referatas „D. Kabalevskio opera „Taraso šeima““ ir stud. Kasperavičiaus referatas „Muzikos publicistikos ir kritikos padėtis buržuazinėje Lietuvoje“ buvo gerai įvertinti ir atžymėti I premija. Stud. Spižauskaitės referatui „S. Vainiūno II koncertas fortepijonui“ buvo paskirta II premija⁴¹. Tai pirmieji, gana sėkmingi konservatorijos studentų mokslinės draugijos veiklos metai.

Tinkamam muzikų paruošimui, jų jėgų išbandymui ir darbo įgūdžių suformavimui nuo 1948/49 m.m. buvo pradėta organizuoti studentų pedagoginė ir gamybinė praktika. Studentai praktiką atliko Lietuvos TSR Valstybiniame operos ir baletų teatre, Lietuvos TSR Valstybinėje filharmonijoje, Valstybiniame liaudies dainų ir šokių ansamblyje, Radijo komitete, Vilniaus dešimtmetėje muzikos mokykloje, Respublikiniuose kultūros namuose, uždaruose ir atviruose koncertuose konservatorijoje. 1950 m. chorinio dirigavimo katedros choro vedimo praktiką atliko 22 studentai, savarankiškai vesdami Vilniaus miesto klubų, įmonių ir mokyklų choras.

Muzikos istorikai ir teoretikai iki 1952 m. pedagoginės praktikos neturėjo⁴². 1952 m. birželio mėn. buvo dešimčiai dienų komandiruoti į Leningrado konservatoriją atlikti gamybinę praktiką 15 teorijos ir kompozicijos katedrų vyresniųjų kursų studentų⁴³. Kitų katedrų vyresniųjų kursų studentai 1951—1953 m. laikotarpiu taip pat buvo siunčiami į Maskvos ir Leningrado konservatorijas.

Konservatorijos partinė organizacija atliko didelį politinį-auklėjamąjį darbą. Ji susikūrė 1946 m. kovo 19 d. iš 3 partijos narių. Partijos narių ir organizacijos įtaka labai padidėjo, kai 1949—1950 m. įstojo į partiją konservatorijos direktorius J. Karnavičius, prof. J. Bendorius, dėst. L. Keželytė, S. Ginaitė ir kt. 1952 metų spalio mėn. jau buvo 14 partijos narių ir 4 kandidatai, tai sudarė 33,3% viso mokslo personalo⁴⁴. Partinė organizacija tapo vadovaujanti jėga konservatorijoje.

Pokario metais aštrios klasių kovos sąlygomis konservatorijoje pasireiškė buržuazinio nacionalizmo ir religinio fanatizmo liekanų pedagogų ir studentų tarpe. Dalis pedagogų ir studentų buvo stiprioje klerikalinės ideologijos įtakoje. Konservatorijos partinė organizacija atkakliai kovojo prieš buržuazinio nacionalizmo bei religinių prietarų recidyvus.

Partinė organizacija taip pat vadovavo konservatorijos studentų komjaunimo organizacijos darbui. Komjaunimo organizacija iš silpnos, neskaitlingos, 1946 metais turėjusios vos 3 komjaunuolių, 1953 metais išaugo iki 75 komjaunuolių iš bendro 231 studento skaičiaus. Jos iniciatyva konservatorijos studentai buvo įtraukiami į aktyvų visuomeninį gyvenimą, kovojama už mokslo pažangumo kėlimą. Geriau buvo lankomos paskaitos ir geresnis pažangumas tuose fakultetuose, kuriuose buvo

⁴⁰ VKA, b. 36, l. 119.

⁴¹ VKA, b. 19, l. 212.

⁴² PA, f. 7765, ap. 1, b. 7, l. 136.

⁴³ VKA, b. 46, l. 290.

⁴⁴ VKA, b. 29, l. 62.

³⁷ VKA, b. 42, l. 16.

³⁸ VKA, b. 42, l. 48.

³⁹ VKA, b. 19, l. 180, 203.

daugiau komjaunuolių. Komjaunimas suorganizavo aktyvią, draugišką studentų pagalbą silpniesiems egzaminų sesijų metu, kovojo už labai gerą mokymąsi. Savo pavyzdžiu komjaunuoliai skatino ir nesąjunginį jaunimą geriau mokytis ir aktyviau dalyvauti visuomeniniame darbe. Ypač komjaunimas daug prisidėjo, skleidžiant antireliginę propagandą studentijos tarpe.

Muzikų stoka pokario metais paskatino konservatorijos mokslo personalą ir studentus įsijungti į sostinės muzikinį gyvenimą. 1945/46 m.m. dirbantieji studentai sudarė 75% visų studentų skaičiaus⁴⁵, 1949/50 m.m. dirbo 70% studentų⁴⁶.

Daugelis studentų dirbo Lietuvos TSR Valstybinės filharmonijos chore. 1947 m. filharmonijos styginį kvartetą sudarė du konservatorijos pedagogai: prof. J. Targonskis (I smuikas), doc. L. Seidelis (violončelė) ir du konservatorijos studentai — K. Kalinauskaitė (II smuikas) ir J. Fledžinskas (altas)⁴⁷. Lietuvos Tarybinių kompozitorių sąjungai pokario metais vadovavo Vilniaus Valstybinės konservatorijos direktorius komp. J. Bendorius, jo pavaduotoju buvo išrinktas doc. A. Račiūnas. Lietuvos TSR Valstybiniam liaudies dainų ir šokių ansambliui vadovavo doc. J. Švedas, dauguma ansamblio atlikėjų buvo konservatorijos studentai. 1948 m. rudenį perkėlus iš Kauno į Vilnių Lietuvos TSR Valstybinę operos ir baleto teatrą, dalis konservatorijos dėstytojų ir studentų įsijungė į šio meno kolektyvo veiklą. Prie filharmonijos suorganizuotame muzikiniame lektoriume buvo pravedami koncertai-paskaitos, kuriuos dažnai atlikdavo konservatorijos dėstytojų ir studentų kolektyvas, tokiu būdu populiarindamas plačiojoje liaudies masėse tarybinę muziką.

Filharmonijos salėje buvo organizuojami konservatorijos pedagogų kompozitorių, kaip prof. K. Galkausko (1875—1963), prof. B. Dvariono, doc. K. Kavecko, doc. S. Vainiūno, doc. A. Račiūno ir kitų, autoriniai koncertai. Taip pat buvo organizuojami tarybinių kompozitorių ir lietuviškosios muzikos koncertai, kurių atlikėjais buvo konservatorijos dėstytojai ir studentai.

Konservatorijos kolektyvas aktyviai padėjo organizuoti respublikines dainų šventes. Be to, konservatorijos pedagogai ir studentai dalyvavo kaip meninių kolektyvų vadovai ir atlikėjai. Ryšium su Lietuvos TSR penkerių metų jubiliejumi 1945 m. organizuotai Vilniaus miesto dainų šventei doc. J. Švedas sukūrė dvi pirmąsias tarybines dainas — „Dainą apie Tarybų tautą“ ir „Pirmyn, laisvoji Lietuva“, doc. S. Vainiūnas „Jaunimo dainą“. Už aktyvų dalyvavimą, pravedant Lietuvos TSR penkerių metų jubiliejų, prof. J. Bendoriui, doc. J. Švedui ir prof. K. Galkauskui buvo suteikti Lietuvos TSR nusipelnusio meno veikėjo vardai. 1950 m. respublikinėje dainų ir šokių šventėje kaip vyr. dirigentai dalyvavo studentai B. Piekarškis, L. Ragaišis ir J. Kruopis⁴⁸.

Studentų kaip profesionalų darbas kitose muzikinėse įstaigose drauge turėjo ir neigiamos reikšmės konservatorijos mokymo-auklėjimo procesui. Repeticijos, gastrolės po respubliką ir už jos ribų trumpesniai ar ilgesniai laikai atitraukė dirbančiuosius studentus nuo studijų ir trukdė normaliam darbui.

⁴⁵ VKA, b. 36, l. 3.

⁴⁶ VKA, Komjaunimo komiteto 1950—1951 m. ataskaita, l. 13.

⁴⁷ Styginį kvartetą sudarė nuo 1950 m. konservatorijos auklėtiniai — E. Paulauskas, K. Kalinauskaitė, J. Fledžinskas ir M. Senderovas — 1959 m. tarptautiniame Bukarešto konkurse, skirtame austrų kompozitoriaus J. Haidno 150-sioms mirimo metinėms pažymėti, iškovojo II vietą ir tarptautinio konkurso laureato vardą. Kvarteto dalyviais suteikti nusipelnusio respublikos artisto vardai.

⁴⁸ VKA, b. 21, l. 448.

Kompozitoriai, kaip doc. J. Švedas, doc. K. Kaveckas, prof. K. Galkauskas, prof. J. Tallat-Kelpša, prof. B. Dvarionas, doc. A. Račiūnas ir kt., mūsų nagrinėjamoju laikotarpiu sukūrė pirmąsias naujas tarybines dainas, kantatas, oratorijas, instrumentinę, simfoninę muziką — visa tai buvo pirmasis lietuvių kompozitorių indėlis į nacionalinę tarybinę lietuvių muziką.

Partija, pabrėždama, kad svarbiausia literatūros ir meno vystymosi linija — stiprinti ryšius su liaudies gyvenimu, drauge akcentuoja meno meistriškumo klausimus: teisingai ir didžiai meniškai vaizduoti socialistinės tikrovės turtingumą ir įvairumą, su įkvėpimu ir ryškiai vaizduoti tai, kas nauja, kas tikrai komunistiška. Lietuvių kompozitoriai skyrė visas savo jėgas aktualioms socialistinio gyvenimo temoms spręsti. Jie savo kūrybą populiarino už respublikos ribų, organizuodami lietuviškos muzikos koncertus Rygoje, Taline, Minske ir kt. 1947 metų gegužės 15 d. Maskvoje, Kompozitorių sąjungoje, įvyko lietuviškos kamerinės muzikos koncertas, kuriame buvo atlikti komp. prof. K. Galkausko, komp. J. Gruodžio koncertai ir komp. doc. S. Vainiūno trio. Koncerto atlikėjai buvo konservatorijos pedagogai: prof. J. Targonskis, doc. A. Livontas, doc. L. Seidelis, doc. S. Vainiūnas, be to, studentai K. Kalinauskaitė ir J. Fledžinskas. Klausytojų tarpe buvo žymūs tarybiniai muzikai, kaip A. Chačiaturianas, V. Muradelis, T. Chrenikovas ir kiti, kurie koncertą teigiamai įvertino⁴⁹.

Nuo mažesnės muzikinių kūrinių apimties buvo palaipsniui prieita ir prie tarybinės operos sukūrimo. 1953 m. Lietuvos TSR Valstybiniame operos ir baleto teatre buvo pastatyta kompozitoriaus doc. A. Račiūno opera „Marytė“. 1953 m. dėstytojas J. Juzeliūnas sukūrė pirmąjį nacionalinį baletą „Ant marių kranto“.

Pedagogų kolektyvo idėjinį-meninį subrendimą parodo Tarybinės vyriausybės apdovanojimai. Už nuopelnus lietuvių muzikinės kultūros kėlimo srityje arba pedagoginiame darbe 45 konservatorijos pedagogams per mūsų nagrinėjamą laikotarpį buvo suteiktos premijos, medaliai, garbės raštai ir kt.⁵⁰ Iš mokslo personalo narių buvo apdovanoti Valstybine premija: prof. J. Tallat-Kelpša, prof. B. Dauguvietis, prof. K. Petrauskas, prof. B. Dvarionas, doc. J. Švedas, doc. S. Vainiūnas, vyr. dėst. P. Stepulis. 1949 m. kompozitoriui prof. B. Dvarionui buvo paskirta Valstybinė premija už koncertą smuikui su orkestru. Antrą kartą Valstybine premija prof. B. Dvarionas buvo atžymėtas 1952 m. už muziką dokumentiniam filmui „Tarybų Lietuva“. Partija ir vyriausybė, pažymėdama Lietuvos TSR Valstybinio dainų ir šokių ansamblio nuopelnus lietuvių liaudies meninės kultūros ugdymo srityje, 1950 m. ansamblio vadovui doc. J. Švedui ir vyr. dėst. P. Stepuliui suteikė Valstybinę premiją. M. Musorgskio operos spektaklyje „Borisas Godunovas“ už gerai atliktą vaidmenį TSRS ir Lietuvos TSR liaudies artistui prof. K. Petrauskui buvo suteikta Valstybinė premija. Tais pačiais metais kompozitoriui doc. S. Vainiūnui už „Rapsodiją smuikui su orkestru“ taip pat buvo paskirta Valstybinė premija.

Konservatorijos pedagogai teikė paramą respublikos muzikos mokykloms. 1949/50 m.m. Lietuvos TSR Kultūros ministerijos iniciatyva buvo sudaryta komisija iš konservatorijos direktoriaus J. Karnavičiaus, prof. K. Petrausko ir doc. P. Olekos. Komisija aplankė visas respublikos muzikos mokyklas, patikrindama jose vokalistų darbą ir suteikdama jiems metodinę paramą.

⁴⁹ Literatūra ir menas, 1947.V.31.

⁵⁰ VKA, b. 33, l. 51—56.

Visas konservatorijos kolektyvas jautriai reagavo į 1948 m. kovo 20 d. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos ir Lietuvos KP CK nutarimą „Dėl kolūkių organizavimo Lietuvos TS Respublikoje“⁵¹. Buvo sudarytos studentų koncertinės brigados, kurios rengė koncertus Molėtų rajono šefuojamuose kolūkiuose. Konservatorijos studentai koncertavo įvairiose Vilniaus miesto įmonėse, gamyklose, vaikų darželiuose. 1945/46 m.m. studentai davė 60 koncertų šefuojamose įmonėse, 73 koncertus Tarybinės Armijos daliniuose⁵². 1950/51 m.m. rinkiminės kampanijos metu studentai surengė 90 koncertų⁵³.

Paskutiniai studento mokslo metai skiriami parengti diplominiam darbui ir pasiruošti valstybiniam egzaminams. Atlikėjų fakulteto studentams buvo leidžiama viešai 1–2 mėnesius prieš valstybinius egzaminus pasirodyti koncertuose su valstybinių egzaminų programa. Choro dirigavimo katedros studentų diplominiams darbams buvo skiriama chorų paruošimas. Egzaminų komisija, perklausiusi paruoštą chorų repertuarą, vertino studentų darbą. Kai kurie studentų chorai buvo labai gerai įvertinti. Teorinių diplominių darbų temos buvo labai įvairios. Diplomanto muzikologo V. Venckaus diplominio darbo tema „Solfedžio vadovėlis dešimtmetei muzikos mokyklai“, folkloristės B. Nainytės — „Lietuvių liaudies dainų“ rinkinys pagal 1951/52 m.m. ekspedicijoje surinktą medžiagą, chorvedžių J. Barausko — darbas „Apie choringą literatūrą Tarybų Lietuvoje“, B. Piekarskio — „Muzikinis auklėjimas bendro lavinimo mokyklose“⁵⁴.

Mechaniškai pervedus muzikos mokyklos vyresniųjų kursų mokinius į konservatorijos kursus, pirmaisiais konservatorijos veikimo metais V kurso studentai buvo nepakankamai pasiruošę. Konservatorijos vadovybė 1945 m. pavasarį iš devynių V kurso studentų egzaminus leido laikyti tik vienam studentui, o kiti pedagogų nuožiūra buvo perkelti į žemesnius kursus ar palikti tame pačiame kurse antriems metams. Sekančiais metais dėl silpno pasiruošimo nebuvo išleista nė vieno studento. 1947 m. buvo išleista 7 studentai, ir, nors 1945 m. buvo išleistas vienas

1945—1953 metais Lietuvos TSR Valstybinę konservatoriją baigusiu muzikų skaičius

Baigimo metai	Bendras baigusiu skaičius	Jų tarpe pagal specialybes									
		fortepionas	stygniai	pučia-mieji	liaudies instrumentai	dainavimas	dirigavimas	kompozicija	teorija	istorija	vargonai
1945	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1947	7	2	1	1	—	3	—	—	—	—	—
1948	4	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—
1949	22	—	3	8	—	7	1	—	—	—	1
1950	25	3	2	2	1	12	4	1	—	—	—
1951	49	9	11	6	—	15	4	2	2	—	—
1952	52	10	4	5	3	14	15	—	1	—	—
1953	38	10	9	3	—	8	3	3	1	1	—
Iš viso	198	35	31	25	4	61	27	6	4	1	4

Pastaba: Lentelė sudaryta remiantis Lietuvos TSR Valstybinės konservatorijos archyvu, b. 40, puslapiai nenumeruoti.

⁵¹ Lietuvos TSR įstatymų, Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakų ir Vyriausybės nutarimų chronologinis rinkinys 1948—1950, 2, 31, Vilnius, 1957.

⁵² VKA, b. 36, l. 3.

⁵³ VKA, b. 36, l. 58.

⁵⁴ VKA, b. 19, l. 204; b. 51, l. 45.

diplomantas, ši laida buvo pavadinta pirmąja konservatorijos laida. Iš 7 baigusiujų 3 baigė su pagyrimu: J. Barilaitė, J. Petraškevičiūtė, Z. Paulauskas. Į valstybinius egzaminus buvo pakviesti visi konservatorijos pedagogai ir studentai.

Antrosios diplomantų laidos 1948 m. birželio 25—30 d. parodomasis spektaklis — P. Čaikovskio opera „Eugenijus Oneginas“ — įvyko filharmonijos salėje. Spektaklį režisavo TSRS liaudies artistas, Valstybinės premijos laureatas prof. B. Dauguvietis, dirigavo Lietuvos TSR nusipelnęs meno veikėjas, Valstybinės premijos laureatas prof. J. Tallat-Kelpša. Solo bei choro partijas ir šokius atliko konservatorijos absolventai ir buvę I laidos auklėtiniai, grojo jungtinis konservatorijos pedagogų bei studentų ir Lietuvos TSR Radijo komiteto simfoninis orkestras. Nuo to laiko konservatorijos studentai kiekvienų mokslo metų pabaigoje pasirodo iilharmonijos arba operos teatro scenoje. 1953 m. birželio 16, 18, 19 d. buvo pastatyta G. Pučinio opera „Čio-Čio-San“ (režisavo doc. P. Oleka) ir A. Dargomyžskio opera „Undinė“ (režisierius prof. K. Petrauskas), kuriose dainavo konservatorijos operinio parengimo katedros diplomantai: I. Žukaitė, G. Gontytė, A. Rudaitis ir kt.

1945—1953 metų laikotarpiu konservatorija išleido visą būrį gerai paruoštų, baigusiu su pagyrimu muzikų: K. Kalinauskaitę, R. Siparij, J. Armalį, E. Balsį, M. Dvarionaitę, A. Žiūraitį, V. Adamkevičių, L. Murašką, M. Aleškevičiūtę, V. Blažį, A. Repšytę, V. Klova, E. Čudakovą, I. Žukaitę ir kt.

Konservatorijos auklėtiniai papildė jos dėstytojų kadrus, kiti — Lietuvos TSR Valstybinio operos ir baleto teatro solistų bei orkestrantų eiles, tretį buvo skiriami muzikos mokyklų pedagogais ar kitų meninių įstaigų atlikėjais.

Buvę konservatorijos studentai J. Petraškevičiūtė ir R. Siparis už operos spektaklyje „Borisas Godunovas“ atliktus vaidmenis 1951 m. buvo atžymėti Valstybine premija. Be to, R. Sipariui buvo paskirta 1960 m. Respublikinė premija už vaidmens atlikimą operos spektaklyje „Duktė“. Tarptautinio jaunimo festivalio Berlyne 1952 m. laureatui A. Lietuvninkui buvo suteiktas Lietuvos TSR nusipelnusio artisto garbės vardas, L. Muraškai — 1953 m. Visasąjunginio vokalistų konkurso laureato vardas. Lietuvos TSR Valstybinio operos ir baleto teatro artistams, buvusiems konservatorijos auklėtiniais: V. Adamkevičiui, E. Čudakovai, V. Rubackiui, M. Aleškevičiūtei, Z. Paulauskui, A. Zabulėnui, V. Blažiui, R. Sipariui — už gerą vaidmenų atlikimą buvo suteikti Lietuvos TSR nusipelnusio artisto vardai.

Lietuvos TSR Valstybinio akademinio operos ir baleto teatro kolektyvas, kurio didesnę dalį sudaro buvę konservatorijos auklėtiniai, gastrolėse Maskvoje (1964 m. sausio mėn. pradžioje) pademonstravo išaugusį ir subrendusį muzikos meną, aukštą baleto, operos, orkestro profesionalinę kultūrą, kurią didžiai įvertino Maskvos muzikinė visuomenė. Už nuopelnus, vystant lietuvių tarybinį teatro meną, tarybinę muziką, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1964.I.6 d. įsakais buvusieji konservatorijos auklėtiniai buvo taip atžymėti: V. Mikštaitei suteiktas Lietuvos TSR nusipelnusio meno veikėjo garbės vardas, E. Saulevičiūtei, E. Čudakovai, R. Sipariui — Lietuvos TSR nusipelnusio artisto garbės vardai, V. Adamkevičiui, M. Aleškevičiūtei, A. Daunorui, A. Lietuvninkui, K. Silgaliui, Z. Tervydžiui ir kitiems — Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo garbės raštai⁵⁵.

⁵⁵ Žr. Tiesa, 1964.I.7.

Buvęs konservatorijos auklėtinis A. Ziūraitis buvo pakviestas dirbti dirigentu į Maskvos Didįjį operos ir baleto teatrą, M. Dvarionaitė — dirigentu į Lietuvos TSR Valstybinę filharmoniją.

Konservatorija davė keletą žymių kompozitorių, tai E. Balsys (kompozitorius, pedagogas, docentas, LTSR nusipelnęs meno veikėjas), parašęs eilę simfoninių kūrinių, Tarybų Lietuvos dvidešimtmečio proga sukūręs baletą „Eglė, žalčių karalienė“, V. Klova (kompozitorius, pedagogas, LTSR nusipelnęs meno veikėjas), parašęs keletą instrumentinių-orkestrinių kūrinių. Žymiausias V. Klovos indėlis į lietuvių tarybinę muziką yra jo operos „Pilėnai“, „Vaiva“ ir „Duktė“; už pastarąją autoriui 1960 m. buvo suteikta Respublikinė premija.

Liaudies muzikos instrumentų specialistai ypač daug padeda vystyti meninę saviveiklą. Jie dirba kaip dirigentai, taip pat ir kaip pedagogai.

Lietuvos TSR Konservatorijos profesorių-dėstytojų personalas garbingai įvykdė jiems partijos ir vyriausybės iškeltus uždavinius, ruošiant vertingus tarybinius muzikus socializmo statybos laikotarpiu (1945—1953). Konservatorijos išleista jaunoji muzikų karta yra aktyvi kovotoja už komunizmą, siekianti, kad muzikinė kūryba ir atlikimo menas būtų priimami plačiosioms darbo žmonių masėms ir pasidarytų jų auklėjimo priemone.